

Az önkolonializálás elkerülése

Interjú Don Tamással a Határeset című kiállításról

MODEM,
2022. I. 22. – IV. 10.

A *Határeset* bizonyos szempontból a 2018-as *Ezek a legszebb éveink?* című, magyar pályakezdő művészek munkáit összefoglaló tárlat folytatása. Az a kiállítás tematikus csomópontokon és egy, a pályakezdés élményéből kiinduló, asszociációs enciklopédiából épült fel, amelyen keresztül a látogató nemcsak arról kaphatott képet, hogy milyen témák és médiumok foglalkoztatják az egyetemről kikerülő művészeket, de arról is, hogy milyen problémákkal és dilemmákkal terhelt a pályakezdés időszaka napjainkban.

SA: Mi áll a *Határeset* fókuszában? Mi kapcsolja a 2018-as kiállításához?

Don Tamás: Az *Ezek a legszebb éveink?*, amelyet Sári Vandával és Margl Ferencsel közösen rendeztünk, az öt éve diplomázott művészeket definiálta pályakezdőként. Amikor elkezdtem szervezni a *Határeset*-et, olyan régióbeli alkotókat kerestem, akik szintén beleférnek ebbe a pályakezdő definícióba. Logikus továbblépésnek tűnt, hogy miután megpróbáltunk átfogó képet bemutatni a magyar fiatal művészekről, eggyel távolabb lépve megnézzük azt is, hogy mi a helyzet ezzel a korosztállyal Közép- és Kelet-Európában. Viszont fontosnak gondoltam, hogy egy szűkebb tematika szerint épüljön fel a kiállítás. Több projektben foglalkoztam már az identitás kérdésével; olyan témát kerestem, amihez mindegyik részt vevő ország művészei tudnak kapcsolódni, ezért került a fókuszba a regionális identitás.

SA: A közép-európai identitás mibenlétét sokan próbálták már megragadni. A kiállítás koncepciója, hogy válaszokat keressen és mutasson fel, esetleg további kérdéseket fogalmazzon meg a közép-európaiság tekintetében?

DT: Semmiképpen nem szerettem volna a kiállítással konkrét válaszokat adni a régiót érintő kérdésekre. Az volt a célom, hogy a látogató elgondolkodjon azon, hogy a különböző országokból érkező, nyájából

egykorú művészek munkái hogyan viszonyulnak a régió múltjához, jelenéhez és jövőjéhez. Ezen keresztül pedig reményeim szerint a néző is elmereng azon, hogy az identitását, gondolkodását mennyire és miként befolyásolja az, hogy itt él.

SA: A kiállításon öt országból – Csehországból, Magyarországról, Lengyelországból, Szlovákiából és Romániából – tizen-négy fiatal művész művei láthatóak. Miért pont ez az öt ország?

DT: Ahogy kialakult, hogy ezzel a témával szeretnék foglalkozni, egyértelmű volt, hogy be kell vonnom egy történelmet a projektbe. Nagyon fontosnak gondoltam, hogy a tárlaton megjelenő műveket kiegészítse egy történelmi kontextus. Egry Gábort, a Politikatörténeti Intézet igazgatóját kértem fel a közös munkára. Az volt az első kérdések egyike, hogy milyen régiódefiníció szerint épüljön fel a kiállítás. Olyan Közép- és Kelet-Európához sorolandó országokat választottunk ki, amelyek nem tartoztak az egykori szovjet vagy jugoszláv tagállamok közé. Az utóbbiak a délszláv háború miatt teljesen más tapasztalatokkal rendelkeznek a rendszerváltás utáni időszakról, mint a fent említettek.

SA: Miért volt fontos, hogy a kiállítás címe ne tartalmazza a kissé önjónikus, a Nyugathoz viszonyító sztereotípiát?

DT: A címen nagyon sokat gondolkodtam. Nem akartam olyan címet adni, ami akár

ironikusan is önkolonializál. Jó lenne ezt a nézőpontot meghaladni. Ahhoz, hogy meghatározzuk, hogy mi a régió, nemcsak egy másikhoz való viszonyát kell vizsgálni, hanem érdemes önmagában is megvizsgálni. Az elmúlt évtizedekben sokszor volt róla szó, hogy hogyan és miért vagyunk lemaradva Nyugat-Európától. Ezzel tisztában vannak az emberek, nem ez az aspektus

↑
Uladzimir PAZNIK: *Mi csak megdőlünk, és ők a mennybe mennek*, 2021, poliuretán
HUNGART © 2022

UNIBET

REDUCERI
FINALE

70%

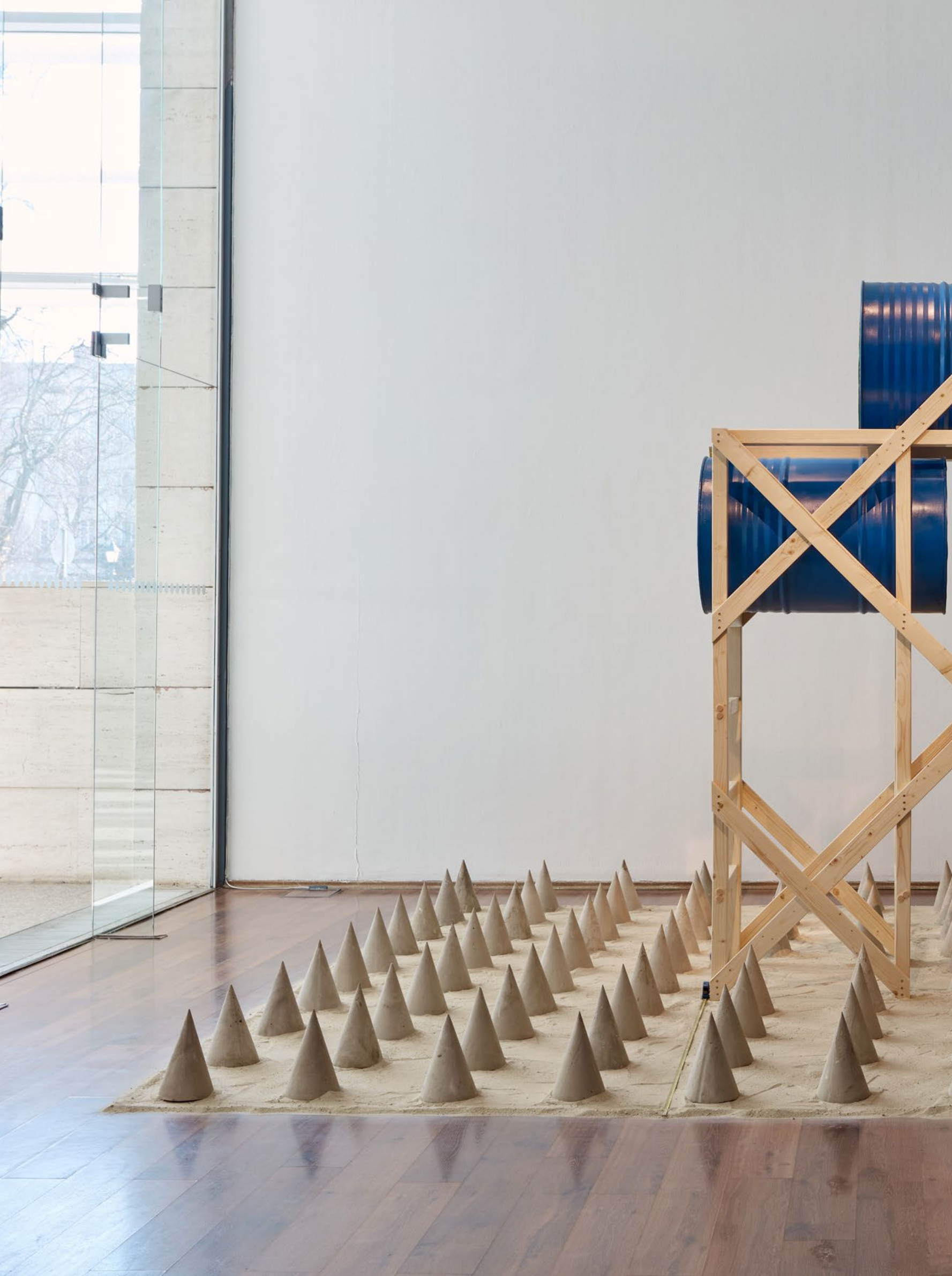
PRINCESS
CASINO

TO LET

HERBALIFE

ENJOY
PEPSI

MEGAIMAGE

MOLNÁR Judit Lilla: *Esési tér*, 2021,
beton, homok, fa, hordó, zománc, akril
HUNGART © 2022

érdekelt. A *Határeset* címet Hunčík Péter Szlovákiában élő magyar pszichiáter regényéből vettem, amely egy határ menti, vegyes lakosságú, szlovák kisváros lakóinak történetén keresztül mutatja be a régió 20. századi történelmét. A kifejezés egyrészt arra utal, hogy a konkrét határok meghúzása mindig is kardinális kérdés volt Közép- és Kelet-Európában, másrészt mindig is nehezen volt eldönthető a régióról, hogy a Nyugathoz vagy a Kelethez tartozik-e.

SA: A kiállítás igen tág időkeretet kíván befogni. Fókuszába az 1848 és 2021 közötti időszak került. Közel negyven éven át majdnem teljesen hiányzott a Közép-Európa „fogalom” az európai politika szótárából. Hitler alatt megmérgeződött, a hidegháború és a vasfüggöny idején feledésbe merült. A 80-as években cseh, magyar és lengyel írók elevenítették fel a szovjetek uralma alatt álló Kelet-Európa politikai-szellemi alternatívájaként. 1989 után Közép-Európa ismét a hivatalos politikai közbeszéd részévé vált. Ez abból a tényből is kiviláglik, hogy mind az amerikai, mind a brit külügyminisztériumnak lett időközben közép-európai főosztálya. A kiállításon részt vevő alkotók milyen szempontok szerint nyúltak a témához, az adott korszak(ok)hoz?

DT: Előbb röviden beszélnék arról, hogy milyen kontextusban jelennek meg a művek. Egry Gáborral nagyon fontosnak tartottuk árnyalni a képet, miszerint a régiót csak a

szocialista múlt köti össze. Szerettük volna megmutatni, hogy ennél sokkal régebbre nyúlunk vissza a közös történelmünk. Valahol meg kellett húzni a határt, és 1848 volt a leglogikusabb időpont. Emellett meghatároztunk három fontos megközelítési módot: a határt, a nyelvet és a regionális öndefiniációt, amelyeken keresztül Egry a térség történelmét taglalja. Alapvetően az érdekelt, hogy a rendszerváltás környékén született generáció hogyan viszonyul a regionális identitáshoz. Ennek a korosztálynak nincs első kézből tapasztalata a szocializmusról, viszont annak hatása az életük legkülönbözőbb területein markánsan jelen van. Globalizált világban szocializálódtunk, ahol a földrajzi határok és távolságok már nem annyira meghatározóak, mint a szüleink generációjának volt.

Fontos kiemelni, hogy a tizennégy kiállító művész közül tizenegy új művet hozott a kiállításra. Közülük vannak olyanok, amelyek konkrétan a szocializmus időszakával foglalkoznak, mint például Vasile Cătărașu installációja. Cătărașu Galați-ban született, ahol Románia legnagyobb vasipari üzeme működött. A *Hanyatló ipar* című, kilencvenhárom porcelán munkáskesztyűből álló munkája arra a városiasodási és iparosodási folyamatra reflektál, amely a környéken történt az 1970-es években. Martina Drozd Smutná *Együtt széthullani* című festmény-sorozata pedig a szocialista realista stílusban

↑
 Vasile CĂTĂRĂȘU: *Hanyatló ipar*,
 2021, porcelán
 HUNGART © 2022

készült, katonákat, munkásokat ábrázoló szobrok dekonstrukciója. Drozd Smutná azal a gesztussal, hogy esendőnek ábrázolja ezeket a figurákat, mintha a szocializmus utópisztikus társadalmi és politikai elképzeléseit mosolyogná meg a mából.

Természetesen voltak olyan művek is, amelyek nem konkrét időszakokra fókuszáltak. Ilyen például Olga Dziubak négy festményből álló sorozata, amelyen különböző román, cseh, lengyel és magyar villák, kastélyok belső tereiben szexelő figurákat ábrázol. Egyfelől arra reflektál, hogy az elmúlt évszázadok során a hatalmi reprezentációs terekben mennyire természetesen jelentek meg olyan műalkotások, amelyek meztelen alakokat, leginkább nőket ábrázoltak. Ha közelebb lépünk a festményekhez, akkor láthatjuk, hogy a figurák bele vannak hímezve a vászonba. Ha a test és a hatalom viszonyán tovább gondolkodunk közép- és kelet-európai kontextusban, akkor eszünkbe juthat az elmúlt évben meghozott, sokat vitatott lengyel abortusz-törvény vagy az, hogy az elmúlt évtizedek alatt hogyan jutottunk el oda, hogy a nyugat-európai szexmunkások nagy része a volt szocialista államokból származik.

SA: A kiállítás felveti az emlékművek problematikusságát is abban az értelemben, hogy az emlékmű mint tárgy és mint társadalmi esemény két esetben jelentőségteljes. Egyszer, amikor felállítják, másodszer pedig, amikor lebontják. Lényegében e két „pillanat” közötti időszak az, amivel a művészetnek kezdenie kell valamit, ami sok esetben már csupán a nosztalgiával határos reflexió lehet. Egyfajta antiemlékmű?

DT: Inkább arról van szó, hogy az emlékmű a megfelelő forma a kiállítás által felvetett kérdésekre való reflexióra. Ennek az egyik oka éppen az, hogy az emlékművek a felállításukkor és a lebontásukkor is aktív társadalmi-politikai diskurzust generálnak. Uladzimir Pazniak felfújható lufiból készült, szovjet hősi emlékművet idéző, háromméteres munkája a Szovjetunió emlékműexportjára utal, amely markánsan meghatározta az egykori keleti blokk országainak köztereit. Irmina Rusicka roncsolt buszmegállója ugyanúgy ironikusan közelít az emlékművekhez, de Pazniak alkotásával ellentétben nem a múlt felől értelmezi a témát, hanem a jelenből vizsgálja Közép- és Kelet-Európát. Molnár Judit Lilla munkája abban különbözik az előzőektől, hogy számára nem az emlékmű volt a kiindulási pont, hanem Magyarország 2004-es csatlakozása az Európai Unióhoz. Molnár ezt az eseményt kiskamaszként leginkább azon keresztül érzékelte, hogy a lerobbant, balesetveszélyes

játszótereket felváltották az EU-konformak. Molnár ezen a példán keresztül utal arra, hogy Magyarország és a régió többi országa papíron hogyan próbál megfelelni az Unió különböző elvárásainak, törvényeinek, bár ez a gyakorlatban sokszor nem sikerül. Az általa megjelenített mászóka elméletileg több biztonsági követelménynek megfelel, csak éppen biztonságosan nem lehet játszani rajta. Az installáció egy következő lehetséges értelmezése, hogy az építmény barkács jellege szándékosan utal a régióbeli projektek pénzügyi lehetőségeire, amelyek eltörpülnek a nyugatiak mellett. Közép- és Kelet-Európa ilyen jellegű összehasonlítása Nyugat-Európával visszatérő motívum, és attól függetlenül, hogy nem akartam, hogy a tárlat címe erre utaljon, örülök, hogy megjelenik ez a szempont is a kiállításon.

SA: Képesek-e a 90-es években született alkotók a velünk élő múlt fragmentumait nosztalgikus érzések felébresztése nélkül láttatni, hogy azok az érzések csak az elbeszélés szintjén formálódhatnak meg?

DT: Szerintem az alkotók munkái bőven túlmutatnak a nosztalgián. Ettől függetlenül lehet, hogy egyes művek emlékeket ébresztenek néhány látogatóban. Ebbe a kategóriába leginkább Megan Dominescu *Piața Unirii* című faliszőnyege illeszkedett, amely Bukarest egyik ikonikus épületét ábrázolja. Azokban, akik jártak Bukarestben, biztosan ébreszt egyfajta nosztalgiát ez a mű.

↑
Irmina RUSICKA: *Vigyázz, hogyan táncolsz!*
Közép- és kelet-európai műemlékprojekt, 2020,
installáció, fém, plexi, ötagú csillag alakú lufi
HUNGART © 2022